

רוברט מוסיל : גריגיה

יש בחיים פרק שבו הם מאיטים מהלכם במידה ניפרת, כביכול מתוך היסוס נוכח ההמשך או כאילו ביקשו לשנות כיוונם. אפשר נוח האדם יותר, באותו פרק, לפגיעת אסון.

בן קטן חולה היה לו להומו; הדבר נתמשך שנה בלא שישתפר אך גם בלא שיגיע לידי סכנה; הרופא דרש שהות ארוכה במקום־מרפא, והומו לא יכול לגמור בדעתו להצטרף לנסיעה. מדומה היה שבכך יינתק לזמן ממושך מדי מעצמו, מספריו, מתכניותיו ומחיינו. רתיעתו נראתה לו אנוכית בתכלית, אולם אפשר היה הדבר קרוב יותר להתרופפות עצמית, שכן עד כאן לא נפרד אף ליום אחד מעל אשתו; הוא אהב אותה מאד ואף אותה שעה היתה חביבה עליו ביותר, אלא שאהבה זו פירוד היה צפוי לה בגלל הבן, משל לאבן שהמים מחלחלים בה עד שהיא מתבקעת והולכת. הומו השתומם מאד למראה סגולת התפרדות זו, שחדשה היתה עמו, שהרי לפי מיטב ידיעתו וחפצו לא נגרע מאהבתו מאומה, וכל זמן שהיו טרודים בהכנות לנסיעה לא יכול לדמות לעצמו איך יבלה לבדו את הקיץ הבא, אלא שבוחל היה במקומות־מרפא ובנאות־הר. נותר בגפו ולמחרת הגיעו מכתב שהזמינו להצטרף לחבורה שביקשה לחשוף את מכרות הזהב שבעמק פרסנה. כותב המכתב היה פלוני מר מוצארט אמאדיאו הופינגוט, שאליו התוודע שנים אחדות קודם־לכן באחד ממסעותיו ולמשך ימים אחדים היה לו לידיד ורע.

אף־על־פי־כן לא עלה בו ספק קל־שבקלים שאכן מדובר כאן בעסק נכבד והגון. הוא שלח שני מברקים; באחד כתב לאשתו שהוא מקדים את יציאתו ויודיע לה את מקום שהותו; בשני הודיע שהוא מקבל את ההצעה להשתתף בעבודות החישוף בתורת גיאולוג ואולי אף בהשקעת־הון הגונה.

בפ, עיירה איטלקית פורחת, מופרשת מן העולם ומגדלת צעי תות וגפנים, פגש בהופינגוט, איש כגילו, גבה־קומה ושחרחר, שתמיד היה שרוי בתנועה. נודע לו שאמצעים כבירים ממקור אמריקאי עומדים לרשותה של החברה, והעבודה עתידה להתנהל ברחבות. לפי־שעה עמדה לחדור לתוך העמק משלחת הכוללת את שניהם ועוד שלושה שותפים; סוסים נקנו, למכשירים היו מצפים, וכוחות עזר גויסו.

הומו לא קבע ישיבתו באכסניה אלא, בלי שידע בעצם על שום מה, אצל אחד ממכריו האיטלקים של הופינגוט. בשלושה דברים הבחינה עינו. מיטות שאין לתאר את רפותן הקרירה, בתוך קליפה נאה של עץ־תולענה. טפיטים מדגם־תערובת שאין לתארם במלים, סר טעם, מוזר ומקוטע ללא תקנה, וכן כסא־נוע מעשה־קנים. וכשהיה אדם מתנדנד בו ונותן עיניו בטפיטים, היה הופך סבך של שריגים גואים ושוקעים חלפות, שבן־רגע הם צצים מתוך האין וצומחים עד למלוא שיעורם וחוזרים ומצטמקים בתוך עצמם.

ברחובות היתה אווירה שכל־כולה בליל שלג ודרום. עומדים היו באמצעו של מאי. בערבים הוארו בנורות־קשת גדולות, תלויות על כבלים הממותחים לרחבם, בגובה רב כל־כך עד שהיו הרחובות מתחת רובצים כתהומות כחולות־כהות, ובאפלת קרקעיתן חייבים היו להלך, בעוד שבחלל העולם ממעל סובכות־לוחשות שמשות מלובנות. בשעות היום אפשר היה להשקיף על כרם ויער. משך החורף היה צבעם של הללו הופך אדום, צהוב וירוק; מכיון שהאילנות לא השירו עלוותם, נשתזרו קמל ורענן בערבוביה, בדומה לזרים של בתי־קברות, ובינותם ביצבצו במובלט חווילות קטנות שצבעיהן אדום, כחול וורוד, כקוביות מגובבות, וכך הדגימו לעיני העולם מתוך אדישות גמורה חוק צורני נעלם מהן. אך ממעל היתה אפלת היער, ושם ההר היה סלווט. למעלה מן היער היו כרי מרעה שקועים בשלג, שבגלים רחבים, מתונים, מעבר לרוכסי ההרים הסמוכים, נתלוו אל שלוחת הגיא הצר התלול, שלתוכו עמדה המשלחת לחדור. הבאים מאותם הרים על־מנת לספק חלב ולקנות קמח־תירס, היו מביאים לפרקים גושים גדולים של אלגביש או אחלמה, שלפי השמועה היו צומחים בתוך הרבה מן הנקיקים בשפע רב, כדרך שגדלים במקומות אחרים פרחים בנאות־דשא. יצירי־אגדה יפים־מאוימים אלה הוסיפו חיזוק לרושם שמאחרי מראיתו של נוף זה, אשר בהבהובו הזר־המודע הוא דומה לוכבים בלילות מסוימים, חבוי משהו מיוחד ונכסף. כיון שנכנסו רכובים לתוך הערוץ שבין ההרים ועברו בשעה שש בסנט־אורסולה, ליד גשר אבנים, מתוח מעל נחל־הרים לפוף־שיחים, נשמעה זמרתם של שני תריסרי זמירים לפחות, אם לא למעלה מזו; אור היום היה בעיצומו.

משנכנסו לגיא פנימה נמצאו עומדים במקום מוזר. נטוי היה במדרונו של תל. השביל שהוליכם לכאן, סופו שהיה ממש מדלג מאבן גדולה ושטוחה אחת לחברתה, וממנו ירדו, בתלול, כורמי נחלים נפתלים, כמה סמטות קצרות אל כרי הדשא. כשהיית עומד בדרך לא נשקפו לעיניך אלא בקתות איכרים מוזנחות ועלובות, אך אם הסתכלת מן הדשאים ולמעלה מדמה היית כאילו החזירוך אל כפר־עמודים מימות עולם, כי הנה לצד הגיא היו הבתים נשענים כולם על קורות גבוהות ומוצאיהם ריחפו בריחוק־מה מעל למורד כשהם סמוכים על ארבעה כלונסאים דקים וגבוהים כעצים. בדומה לסירות של אפריונים. גם הנוף מסביב לכפר הזה היה מיוחד במינו. היתה שם חומת הרים נישאים, מבותרים סמוך לפסגותיהם, סוגרים כבחצי גורן עגולה וגולשים בתלול אל ערוץ אחד המקיף חרוט קטן יותר ומיוער בתווך; כל אלה שיוו לנוף מראית עולם ריקן, כעין עוגה חלולה, שהנחל החותרני בצע ממנה פרוסה דקה; וכך נשען המדרון הפעור אל הגדה האחרת, הגבוהה יותר, שנצטרפה לנחל בירידתו השוטטנית אל הגיא, ואליה נצמד הכפר. סביב־סביב, מתחת לקר־השלג, היו ערוצים ובהם שיחי־שרך ואיילות פזורות פה ושם, בכיפה המיוערת שבתווך כבר היו הפסיונים מזדווגים, ועל כרי הדשא לפאת־שמש ליבלבו הפרחים שכותרותיהם בצהוב, כחול ולבן, גדולות כדיר־כך, שדומה היה כאילו דיגרים הם שנשפכו מלוא שק. אבל המגביה לעלות עוד כמאה רגל מאחרי הכפר

היה מגיע אל מדרגה מישורית, לא רחבה מדי, עוטה גיר, כרי דשא, מתבנים ובתים פזורים, בעוד אשר מצוק בולט לצד העמק ניבטה הכנסיה הקטנה אל העולם, שביום נאה היה משתרע הרחק מעבר לעמק ודומה לים מול שפכו של נהר. רק בדיעמל אפשר היה להבחין היכן סופם של המרחבים הזוהבים אשר לעמק המבורך והיכן ראשית הבמות הרופסות של עבי־הרקייע.

יפים היו החיים שהחלו עתה. כל היום בהרים, בפתחי נקבות עתיקות שנסתמו, או בנסיונות כרייה חדשים, או בדרכי היציאה מן הגיא, מקום שם עמדו לסלול כביש רחב; באוויר נהדר, שכבר ממוזג היה והרה את הפשרת־השלגים הקרובה. הם פיזרו ממון לבריות ומשלו כאלים. הכל היו מועסקים אצלם, גברים ונשים כאחד. את הגברים כינסו לצוותים של עובדים ופיזרום בהרים, ושם היו חייבים לשהות כל ימות השבוע; את הנשים צירפו לשדרות־משא, שהיו מספקות להם חלקי חילוף ומוזונות במעלות־הרים שבקושי אפשר היה להלך בהם. בית־הספר הבנוי אבן הפך מחסן, שבו אוחסנו הסחורות וממנו הוטענו. שם היה קול־אדונים חותך קורא אחת־אחת לנשים המפטטות. המצפות לתורן, ואת הסל הגדול והריק שעל גבן היו ממלאים עד שחזו הברכיים ותפוח עורקי הצואר. משהוטענה אחת הנשים היפות והצעירות הללו, היו עיניה יוצאות מחוריהן ושפתיה נפשקות; היא היתה מצטרפת לשורה, ולמתן האות היו בעלות־חי אילמות אלו עולות לאטן, בנו אחר זה, עקב בצד אגודל, בשבילי־עקלתון. אלא שנושאות היו משא־מעדנים יקר־המציאות — לחם, בשר ויין — אף בכלי הברזל לא היו צריכות לדקדק, וכך אפשר היה לחסוך כלי ועוד כלי העתידיים לשמש במשק, וזאת מלבד השכר במוזמנים; לפיכך נטו שכמן לסבול, אף החזיקו טובה לאנשים שהביאו את הברכה אל בין ההרים. הרגשה נפלאה היתה ממלאה את לבך; כאן אין תוהים על קנקנך, כרגיל בעולם כולו — אם נאמן הנך, נוהג־שררה ומפיל־מורא, או מעודן ונאה — אלא כל אחד כטבע בריאתו מתקבל באהבה על שום שהביא את הברכה; כמבשרת היתה אהבה זו יוצאת לקראתך, כערש רעננה היתה מקדמת פניך באשר תפנה, ועיני האדם היו נושאות לך ברכה לשי. הנשים היו רשאיות להזרים כל זאת בלי מצרים, אך פעמים, בעברך ליד כר דשא, והנה איכר זקן ניצב שם ומנפנף לך במגלו, כמלאך־המוות בכבוד־ובעצמו.

אגב, אנשים מופלאים ישבו בפנינת־עמק זו. אבות־אבותיהם הגיעו לכאן מגרמניה בימי שלטונם של הגמוני טרידנט, כצוערי־מכרות, ועד היום יושבים היו כאבן גרמנית סחופת־סער שנדחקה לבין האיטלקים. אורח־חיהם הנושן, קצתו נשתמר וקצתו נשתכח, ומה שנשתמר בידם מסתבר שקיפח את משמעותו אף בעיניהם. באביב היו מפלי־הנחלים גורפים מהם את הקרקע — בתים שלפנים ניצבו על גבעה, עתה היו נטויים על פי תהום, והם אינם נוקפים אצבע; מצד שני נשטפו בתיהם מיני אשפתות מפסלתה של העת החדשה. היו כאן ארונות ממורקים וזולים, גליות־דואר ותדפיסי־שמן ליצנים, אך לעתים היית מוצא שם כלי־בישול שאולי אכלו ממנו עוד בימיו של מרטין לותר. כי על כן פרוטסטנטים היו האנשים; אולם אף

שבזכות דבקותם באמונה בלבד נשמרו מן הטמיעה בסביבתם, הרי נוצרים טובים לא היו. בשל עניותם היו הגברים נוטשים כמעט כולם את נשיהם סמוך לאחר החתונה ויוצאים לשנים רבות לאמריקה. בחזירתם היו מביאים עמם מעט חסכוניות, הרגלי בתי־בושת של כרפים וחוסר־אמונה, אך לא מחריפות רוחה של ציביליזציה.

עוד בתחילה הגיע לאזניו של הומו סיפור שהיה מעסיקו לאין שיעור. מעשה שהיה לא מכבר, בתוך חמש־עשרה השנה האחרונות לערך, באיפר אחד שנעדר מביתו שנים על שנים והנה חזר מאמריקה לחדר־משכבה של אשתו. זמן־מה שמחו בייחודם והתענגו על רוב טובה, עד שנמוגו שארית חסכוניותיהם. אך משלא הגיעו החסכוניות החדשים, שכביכול מצפה היה לבואם מאמריקה, קם האיכר ויצא — כדרך כל האיכרים באיזור זה — כדי לחזור במרפלתו אחר פרנסה מחוץ לכפר, ואילו האשה שבה לטפל במשק, שברכתו מועטת. אולם הוא לא חזר עוד. לעומת זאת שב כעבור ימים מועטים מאמריקה איכר אל אחת החצרות הנידחות, מנה לאשתו אחד־לאחד את מנין הימים שנעדר, ביקש ממנה שתגיש לו לסעודה מה שאכלו ביום פרידתם, עדיין זכר איך נוהגים בפרה. שכבר לא היה לה זכר, והתהלך כיאות עם הילדים, שניתנו לו מידי שמיים שונים מאלה אשר תחתיהם התהלך בינתיים. אף איכר זה יצא לגודויו לאחר שעה של קורת־רוח ורוב טובה ולא חזר עוד. בשלישית וברביעית התרחש כדבר הזה בסביבה עד שנתברר שנוכל הוא זה, שעבד מעבר־לים יחד עם הבעלים וחקרם לפרטי־פרטים. הוא נעצר אי־שם בידי השלטונות ונכלא, ואף אחת מן הנשים לא שבה לראות את פניו. לפי המסופר היו כולן מצטערות על כך, הואיל וכל אחת מהן היתה חפצה בו לעוד ימים מספר, על־מנת להשוותו אל מה שנצטייר בזכרונה, לבל תהיה ללעג ולקלס בעיני הבריות. כולן כביכול חשו בשמץ זרות, אבל אף אחת מהן לא היתה בטוחה בדבר כדי כך. שימלאנה לבה להקשות על הבעל השב אל שלו.

כך היו אותן נשים. רגליהן הזדקרו מתוך חלוקי צמר חומים, מוקפים אמרות אדומות, כחולות וכתומות כרוחב כף־יד. המטפחות שחבשו לראשן או קשרו על חזיהן היו דפוסי כותנה קלוקלים של דגמי חרושת חדישים. אולם משהו בגונייהן או בחלוקת הגונים רמז על דורות ראשונים. היה זה משהו עתיק בהרבה מכפי הרגיל בתלבושות איכרים סתם, לפי שהיה בו משום הצצה מימים עברו, שנתגלגלה בכל התקופות והזמנים וסופה מגיעה עמומה וקלושה, אלא שעל אף הכל הייתה חש בה בבהירות בנותה עליך, כשהיית מתבונן בהן. נעליהן גלופות עץ מקשה אחת, כדוגיות, ובשל שיבוש הדרכים היו בסוליותיהן שלבים של ברזל בצורת סכינים, ועליהם היו מהדסות כדרך היפאניות, בגרביהן הכחולים והירוקים. כשהוצרכו להמתין לא היו יושבות בצדי הדרך אלא על משטח השביל, ברכיהן מוגבהות כמנהג כושים. וכעלתן לפרקים רכובות על חמור בהרים לא היו יושבות על שמלניותיהן, אלא כדרך הגברים, שוקיהן הנוקשות על חודי העץ של אוכפיה־המשא

ורגליהן שוב משוכות כלפי מעלה יותר מכפי הראוי, גישאות היו בניע קל של כל פלג־גופן העליון.

אכן, נוהגות היו ידידות וחביבות, במידת חירות שהיה בה כדי להביא במבוכה. „יואל־נא להיכנס“, היו אומרות בעמדן זקופות כדוכסיות, כשהיית דופק על דלת־האיכרים שלהן; וכשהיית מתעכב על־ידן בחוץ כדי לפטפט עמהן מעט, היתה אחת מהן עשויה לומר לך בכל הגינונים של אדיבות מאופקת: „הירשה לי לשאת את מעילי?“ כשאמר ד״ר הומו באחד הימים לנערה חמודה בת 14: „בואי אל השחת“ — אמירה של סתם, שכן השחת נראתה לו אותה שעה כדבר הטבעי, ממש כמספוא לבעלי־חיים — הרי לא ניפרה כלל בהלה בפניה של הפעוטה שהציצו מתחת לקצה המטפחת שמימים קדמונים; היא רק נשפה עליצות מתוך אפה ועיניה, חודיהן של נעלי־הסירה הקטנות נזקפו, וכשהמגרפה על כתפה צנחה כמעט על אחוריה הגרתעים; אלא שכל אלה לא היו אלא ביטוי בלתי־מוקצע של תמהון מלבב למראה תאווה של גבר, כמו באופרה קומית. עוד פעם אחת שאל איכרית מגדלת, שדמתה לאלמנה גרמנית בתיאטרון, „העודך בתולה, הגידי?“ ואחו בסנטרה — ושוב אך ורק משום שראוי שיהיה במעשי השחוק מריחה של גבריות; אך זו לא שמטה את סנטרה הנתון בידו והשיבה בכובד־ראש: „כמובן.“ וכאן כמעט אבדו עשתונותיו של הומו. „עודך בתולה?“ תמה וצחק בחטוף. היא גיחכה יחד עמו. „הגידי?“ הפציר בה וטילטלה דרך־לצון בסנטרה. הטיחה משב־אפה לתוך פרצופו ואמרה בצחוק: „הייתי!“

„אם אבוא אליך, מה אקבל?“ הוסיף ושאל.

„מה שירצה.“

„כל מה שארצה?“

„הכל.“

„באמת הכל?“

„הכל! הכל!“ והיה זה משחק כה מעולה ושוקק של תשוקה עד שנתערבבה עליו דעתו מכוח האמיתות התיאטרונית בגובה אלף־ושש־מאות מטר. מאז דבק בו הרעיון שחיים אלה, שפמותם לא ראה מעודו לבהירות ולחריפות־הטעם, שוב אינם מציאות אלא משחק תלוי על בלימה.

עד כה וכה והקיץ בא. כשראה לראשונה את כתב־ידו של בנו החולה במכתב שהגיעו נקשו ברכיו זו לזו מחדרת האושר והקנין הכמוס; העובדה שנודע להם מקום ישיבתו היתה לו בבחינת חיווק שאין כמותו. כאן הוא, עתה הכל יודעים זאת, והוא פטור מכל הסבר. כרייה־דשא עטו לבן וסגול, ירוק וחום. אין הוא רוחר־פאים. יעריקסמים של גזעי לגש, עוטים פלומה רפה של ירוק, ניצב כשיפוע של זמרגד. מבעד לטחבית עמדו כמדומה בשגשוגם גבישי בדולח סגולים ולבנים. יש והנחל המשתפך על גבי אבן בלב יער היה נראה לך כמסרק של כסף. על מכתבי אשתו לא השיב עוד. בתוך שאר רזי הטבע הזה היה כאן סוד ההשתייכות. פרח שעינו כעין השני העדין צמח כאן, שכמותו לא היה בעולמו של אדם וזלתו, רק בשלו.

כך רצה האל, הפלא־ופלא. מקום מוצנע יש בגוף, מות ימות כל רואהו, פרט לאחד. כל זה נראה בעינינו כה מופלא, חסר־שחר ומופרך, כדרך שרק דת עמוקה עשויה להיות. רק עתה נתחוויר לו מה עשה כשפרש מן הבריות לימות הקיץ הזה והניח לזרימתו שלו לסחפו. הוא נפל על ברכיו בין אילנות שזקנים ירוקים־ארכסיים להם, פירש זרועותיו, מעשה שלא עשה מעודו, והרגשה עברתו משל כאילו אותו רגע נטלוהו מבין זרועות עצמו. הוא חש והנה ידה של אהובתו נתונה בידו, קולה בתוך אזנו, כל מקום בגופו דומה היה עליו כאילו עתה־זה נגעו בו לראשונה והוא עצמו כמו עוצב בידי גוף אחר. אולם בכך ניטל התוקף מחייו. עניו היה לבו לנוכח האהובה ודל כפושטי־ד, נפשו שפעה נדרים ודמענות. אף־על־פירכן מנוי־גמור היה עמו שלא יחזור בו, ולמרבה הפליאה נתלוו לסערת נפשו תמונת האפרים המלבלבים שמסביב ליער וכן, חרף געגועיו לבאות, ההרגשה שפאן, בתוך פרחי כלנית, זיכריני, שחלב, ירזאר ואותה לעונה מופלאה בגוני הירוק־החום, יהיה מוטל מת. הוא השתרע מלוא קומתו בתוך הטחבית. „איך אעבירך אל מעבר מזה?” שאל הומו לנפשו... וגוו חש לאות מורה, בדומה לפרצוף קפוא שבת־צחוק באה להפשירו. הנה סבור היה כל ימיו שבמציאות הוא חי, אך כלום יש רחוק מן המציאות יותר מדבר זה, שיהיה אדם אחד נפלה לזולתו משאר כל הבריות? שבין גופים אין־ספור יהיה אחד שבו תלויה ישותו כמעט באותה מידה שהיא תלויה בגופו שלו? שאליו יהיה קשור בכל שנוגע לרעב ועייפות, לשמיעה וראיה? עם גדול הנער צמחו גם כל אלה, כרוי הקרקע בתוך העץ הרך, ולבשו הרגשות ארציות של דאגה וקורת־רוח. אוהב היה את בנו, אך לפי שעתידי הוא לחיות אחרי מותם, הרי מלכתחילה המית את החלק שמעבר לזה. ודאות חדשה עברתו לפתע כגל של חום. מטבעו לא היה נוטה לאמונה, אך אותה שעה הוארה פנימיותו. אור המחשבות נשאר עמום כשל נרות דועכים תוך כדי הארת־רגש כבירה זו שלא היתה אלא מאמר אחד נהדר, שטוף עלומים: „חידוש האחדות מעבר לזה”. עתיד הוא לקחתה עמו לנצח־נצחים, ומרגע שהתמכר לרעיון זה סרו מאהובתו העיוותים הזעירים שעיתו בה השנים. היה זה יום־א' נצחי. כל שיקול ארצי שקע כלא היה, כל אפשרות של מיאוס ואי־נאמנות, שהרי לא יפקיר אדם חיי־עולם למען קלות־ראש של שעה אחת; וזו הפעם הראשונה הופיעה לו האהבה כעבודת־קודש בעלה. בתוך הוא ביד ההשגחה הפרטית, היא שהדריכה את חייו אל בדידות זו, ומדמה היה שהוא דורך על אדמת זהב ואבני־חן, לא בבחינת אוצר ארצי סתם אלא כמעין ארץ־קסמים שנועדה אך לו לבדו.

מאותו יום והלאה השתחרר מאחד הקשרים, כמי שנפטר מהתקשות בדרך או מתרמיל כבד: מן הקשר אל חפץ־החיים, מאימתו של המוות. לא אירע לו אותו דבר שהיה מצפה לו תדיר, כשיחוש בקצו הקרב לבוא בעודו במלוא אונג, כלומר שיתהולל וישתה ביתר צמאון ממקור החיים, ורק זאת אירעה לו — הוא חש עצמו כמי שהתיר עצמו מן הסבך והוא חדור קלילות מופלאה שבזכותה נעשה שולטן על קיומו.

הקידוחים אמנם לא התקדמו כהלכה, אבל חיי כורים התרקמו סביבם. אחד הבחורים שלח ידו ביין, עבירה שפגעה בטובת הכלל, וברי היה שהכל יחיבו הטלת עונש. הביאו את הלז כשידיו כבולות. מוצארט אמאדיאו הופינגוט ציזה שיאסרוהו אל עץ וכך יהיה עומד לילה תמים. אולם משהגיע מנהל-העבודה ונפנף דרך-לצון בחבל אנה ואנה למען ייראו, ולפישעה תלה אותו על מסמר, נרעד הנער לפי ששוב לא היה לו ספק שכאן תהיה תלייתו. אותו דבר היה מתרחש, בלא שיתחזר על שום מה, כשהיו סוסים מגיעים, בין כתוספת אספקה מבחוץ בין שהורדו לכאן לימים מספר לשם טיפול: עומדים היו סייעות-סייעות על הדשא או רובצים תחתיהם, אך לעולם היו מתקבצים אייכה במדרון, לכאורה בלי סדר, דומים דמיון גמור לאותה תמונה שנצטיירה לו מן הבקתות הירוקות, הכחולות והוורודות שלרגלי הסלזוט, משל חוק אסתטי כמוס פועל כאן. אך למעלה, בעמדם באחד המכתשים, קשורים אל גזע-עץ כרות, שלושה-שלושה או ארבעה-ארבעה, הרי כשהיית אתה יוצא בשעה שלוש לאור הירח ועובר כאן בחמש-וחצי לפנות בוקר היו הלז מסבים כולם מבטם אל ההלך העובר, ולאור דמדומי-השחר נטולי-המהות היית אז בעיניך כמחשבה אטית מאד. הואיל וגניבות ושאר מעשי הפקרות היו מעשים שבכל-יום, נרכשו כל הכלבים שבסביבה לצרכי שמירה. צוותי המשוטטים היו מביאים אותם בלהקות גדולות, קשורים בחבלים, זוגות-זוגות או שלושה-שלושה, בלא רצועה לצווארם. והנה בבת-אחת גדל מספר הכלבים כמספר האנשים, והיה מקום לתמוה מי כאן רשאי לראות עצמו אדון ומי אוכל-לחם-חסד. היו בהם כלבי ציד מיוחסים, כלבי בראקות ונציאניים, שעדיין היו מצויים לפרקים בגליל זה, כלבי-כלאיים ביתיים, נשכניים, דומים לקיפופים מרושעים. עומדים היו סייעות-סייעות, שלא ידע איש מה טעם נתקבצו, ונצמדים זה אל זה, אך מדי פעם היו בני אותה סיעה מתנפלים זה על זה בחמת-זעם. מהם שהיו כמעט גוועים ברעב ומהם שהיו ממאנים לאכול. כלבלב לבן אחד תפס בידו של הטבח שעה שביקש להניח לפניו קערת בשר ומרק וקצץ אחת מאצבעותיו. בשעה שלוש-וחצי כבר היה האור בעיצומו, אף שעדיין השמש נעלמת מן העין. בעברך שם על פסגת ההר על פני המכלאות, רואה היית את הבקר רובץ על כרי-הדשא מעברים, ניס-לא-נים. כגושי אבן חיוורניים היו הבהמות רובצות על רגליהן המקופלות, מפלי אחוריהן גולשים מעט לצדדים. הן לא היו מביטות אל העוברים-ושבים ולא היו תרות אחריהם אלא מכוונות פנים קפואות אל נוכח האור המצופה וזרוביהן המעלים גירה אט-אט אומרים תפילה כביכול. עובר היית במעגלן כבתוך הווייה נעלה, מדמדמת, ובהביטך לאחור מלמעלה מצטיירים היו לעיניך הקווים של חוט-שדרה, רגליים אחוריות וזנב כמפתחות-כינור לבנים ודמומים שנפזרו. בכלל רבים היו השינויים. למשל, מישוהו נשברה רגלו ושני אנשים נראו עוברים ונושאים אותו על זרועותיהם. או הנה נשמעה לפתע הקריאה „בו... רוד“ והכל היו אצים לבקש מחסה שפן מפוצצים היו אבן גדולה לצורך סלילת הדרך. והנה יורד גשם, צליפותיו הראשונות ליחלחו את הדשא. מתחת לשיח שמעבר לנחל בערה אש שנשכחה

עכשיו בשל המאורע החדש, בעוד שעד כה ייחסו לה חשיבות מרובה; רק משקיף אחד נותר על-ידיה — עץ ליבנה צעיר. אל העץ עדיין היה קשור החזיר השחור, כשאחת מרגליו מזדקרת כלפי מעלה; האש, הליבנה והחזיר נותרו לבדם. אותו חזיר כבר צווח בשעה שהיה אחד מובילו ומושכו בחבל ומדבר על לבו שיואיל להתקדם. אחר נאק בראותו שני אנשים חשים לקראתו בצהלה. ומרה היתה זעקתו כאשר אחזו באזניו וגררוהו בלי דקדוקים של טכס. הוא התקומם בכל ארבעותיו, אבל הכאב שבאזניו גררו קדימה דילוגים-דילוגים. בקצהו השני של הגשר כבר אחזו מישוהו בגרון והלם בלהב כנגד מצחו. מעתה השתלשלו הדברים ביתר שלווה. שתי הרגליים הקדמיות קרסו תחתיהן באחת ועד שהספיק החזיר לנאוק שנית כבר ננעצה הסכין בגררתו; אמנם היתה זו תקיעה נוקבת, מפרכסת, אך מיד שככה ונתמעטה כדי חירחור שלא היה אלא מעין נחירה מעוררת-חמלה. בכל אלה הבחין הומו זו הפעם הראשונה בימי חייו.

עם רדת הערב התכנסו כולם בבית-הכוהן הקטן, שבו שכרו חדר לקאזינו. כמובן, לפעמים התקלקל מעט הבשר, שאותו היו מעלים בדרך הארוכה לא יותר מפעמיים בשבוע, ותכופות היו סובלים מהרעלה קלה. אף-על-פי-כן, משהחשיך היו באים הכל עם פנסיהם, כשרגליהם מתנגפות בשבילים הסמויים מן העין. כי על אף יפי הגוף סבלו מבידודות ודכדוך-נפש עוד יותר משסבלו מהרעלת-בשר. זאת שטפו ביין. כתום שעה היה ענן של עצבות וריקוד עומד בחללו של חדר-הכהונה. בתוך כך היה הגראמפון מתגלגל כמריצת פח מוזהבת על גבי דשא רך, זרוע כוכבי-פרח נפלאים. שוב לא היו מסיחים זה עם זה אלא סחים סתם. וכי מה יכלו להסיה איש לרעהו מלומד, קבלן, מי-שהיה מפקח-בית-סוהר, מהנדס-הרים, מאיור בדימוס. הם דיברו בסמינים — אף כי היו גם מלים: של אי-נחת, של שביעות-רצון יחסית, של געגועים — לשון חיות. תכופות היו מתקוטטים בהתעוררות שלא לצורך בשאלה שלא היתה נוגעת לאיש, ואף לידי עלבונות הגיעו, ולמחרת היו אנשי-הביניים מהלכים לכאן ולכאן עד שהתברר כי איש לא נכח בשעת מעשה. רק כדי לקטול את הזמן נהגו כך, ואף כי איש מהם מעולם לא חי אותו כראוי, בכל-זאת נראו בעיניהם גסים כקצבים ובאה בלבם טינת איש על רעהו.

היתה זו אותה מסה אחידה בכל מקום של נשמה: אירופה. אותו עימעות שבחוסר-מעש שדרך-כלל הוא מיוחד למעשה. כיסופים אל אשה, ילד, נוחות. ובתוך כך, שוב ושוב אותו גראמפון. „רוזה, נסע ללודו, לודו, לודו...“ „בואי אל סוכת האהבה שלי...“ ריח האסטרות של אבקה, מלמלה, זכרה המעורפל של בימה זעירה אי-שם במרחקים ועסקי-מין אירופיים. בדיחות גסות התפוצצו בקולות צחוק ופתחו תמיד באותן מלים: „פעם אחת נסע יהודי ברכבת...“; ורק באקראי היה מישוהו שואל: „כמה זנבות עכברושים יספיקו כדי להגיע מן הארץ אל הירח?“ כאן אף נדם הרעש והמאיור ביקש שינגנו את טוסקה, ושעה שפצח הגרמפון בנגינה, אמר בעגמה: „היו ימים שעלה ברצוני לשאת את ג'ראלדינה פאראר לאשה.“ אחר עלה קולה מן האפרכסת אל החדר ונכנס למעלית, אותה זימרת אשה

שהגברים השתויים האזינו לה בתמהון, ובלא שהות הרקיעה במעלית במהירות של טירוף, לא הגיעה למטרה כלשהי, ירדה שוב, רפרפה בין שמיים וארץ. תוך כדי נייע בתדרו שמלניותיה; אותו נייע של מעלה-מטה, אותה היצמדות דמומה אל טון הנמשכת כדי רגע, ושוב מעלות ומורדות, ואותה ערגה המתלווה תדיר, ופרפור נוסף שנתפסה לו עוד לאחרונה, ושוב השתפכות, כל אלה היה בהם משום תאוה. הומו חש בכך, היתה זו אותה תאוה ערטילאית שבפרך היא מתפצלת בין כל הדברים, שאין עוד להבחין בינה לבין הריגה, קנאה, עסקים, מירוץ מכוניות — אהה, לא עוד תאוה היתה זו אלא יצר הרפתקנות — אף לא יצר הרפתקנות אלא סכין שהונחת משמיים, מלאך-חבלה, שגעון-מלאכים, המלחמה? מאחד הגלילים הארופים של נייר-דבק לזבובים, שנשתלשלו לרוב מן התקרה, נשר זבוב מורעל והיה מוטל לפניו על גבו באחת השלוליות שבהן נקוה אור העששיות שהיה מקלח בין קמטי השעוונית הסמויים כמעט. עמדה עגמומית שבטרם אביב, משל כאילו נישבה רוח עזה אחר הגשם. השובב עשה עוד מאמצים אחדים להזדקף, אך אלה רפו והלכו, בעוד זבוב אחר, שהיה מלחך את המפה, אץ לכאן מדי פעם כדי לעמוד על המצב. גם הומו התבונן בו היטב, כי מכה קשה היו כאן הזבובים. אך כאשר בא עליו המוות קיפל הגוסס את שש גפיו עד שנצטמצמו כדי חידודים זקורים, אחר גווע בתוך הבהרת שעל השעוונית, כבתוך בית-עולם של דממה, שהיה שריר וקיים אף כי לא ניתן למדידה בסנטימטרים ולא לשמיעה באזניים. אותה שעה היה מישוהו מספר: „חישבו ומצאו, כך אומרים, שכל הונו של בית רוטשילד לא יספיק כדי כרטיס-רכבת במחלקה שלישית אל הירח“. הומו מילמל: „להרוג, ועם זאת לחוש באָל; לחוש באָל, ועם זאת להרוג?“ ובאצבעו שילח את הזבוב לתוך פריצופו של המאיור שממולו; דבר זה שוב הביא לידי התנגשות, שנמשכה עד למחרת בערב.

או כבר הכיר את גריג'ה מזמן, ואולי הכירה גם המאיור. שמה היה לָנָה מאריה לָנָה, שם שבצלצולו הזכיר גבישי אחלמה ופרחים, בדומה לשמות סלווט, גרונלייט או מאלגה מְנְדָאנה; אך הוא העדיף לקרוא לה גריג'ה, במשיכת ה"י" ובנשיפת ה"ג'ה", כשם פרתה שקראה לה גריג'ה, „האפורה“. יושבת היתה בפאת חלקת הדשא שלה, לבושה שמלה בגון סגול-חום, מטפחת נקודה לראשה, חודי נעלי העץ שלה מתעקלים כלפי מעלה, ידיה שלובות לה על סינרה הססגוני ומראיתה טבעית-נחמדה כשל פטריה ארסית דקת-גו; ואותה שעה היתה מצוה כפעם בפעם על פרתה הרועה במדרון. בעצם הצטמצמו הוראותיה בארבע מלים אלו: „לכי אָנה! ו, לכי עָלָה“, שפירושו „בואי הנה“ ו, „בואי למעלה“, כפי שמסתבר, ותכליתן להחזיר את הפרה שהרחיקה יתר על המידה; והיה אם הכויב אילופה של גריג'ה, או אז היתה יוצאת מכליה ומוסיפה בקול תקיף: „מה, עזאזל, לכי אָנה תיכף“, ואם נגדשה הסאה היתה מידרדרת כחלוק־אבן בדשא, תופסת בבוליה-העץ הראשון שהזדמן לידה ומטיחתו מטווח קליעה כנגד האפורה. אך הואיל ונטייתה המפורשת של גריג'ה

היתה להרחיק תדיר בכיוון הגיא, היה תהליך זה חוזר ונשנה חדגונית על כל פרטי, משל היתה זו משקולת היורדת ועולה חליפות. מתוך שהיה הדבר שמיימי כל־כך בחוסר־התכלית שבו, היה מתגרה בה וקורא לה עצמה בשם גריג'ה. לא נעלם ממנו שלבו היה מחיש הלמותו כשהיה מתקרב אל היושבת בכאן; כך דרכו להלום בבואך במפגיע בתחומו של ריח אשוחים או באוויר הניחוח שמדיפה אדמת יער משופעת בפטירות. לעולם נכלל בו ברושם זה משהו מורא מפני הטבע, ואל לנו להשלות עצמנו בענין זה, שכן הטבע רחוק הוא מהיות טבעי; גולמני הוא, זוויתי, ארסי, בלתי־אנושי, כ־אימת שאינו אנוס על־ידי האדם. מסתבר שדווקא דבר זה הוא שריתקו כל־כך אל האיכרית, ונוסף על כך תמיהה זו שאין לה שיעור, שגברת היתה לכל דבר. ממש כך תתמה למראה גבירה כבודה היושבת בתוככי יער וספל תה בידה.

יפנס־נא, אמרה גם היא כאשר הקיש בפעם הראשונה על דלתה. היא עמדה ליד הכירה שעליה שפתה סיר; הואיל ולא יכלה להתרחק משם, הורתה בנימוס על ספסל המטבח ורק אחר־כך קינחה ידיה בסינרה, תוך חיוך, והושיטתן למבקרים. היתה זו יד מעוצבת כהלכה, חספוסית־קטיפנית כנייר־חול עדין ביותר או אדמת־גן ניגרת. והפנים היו פרוצוף מלעג מעט, שהיה משתפל בקו רכס מעודן וחינני, אם הסתכלת בו מן הצד, והפה הסב תשומת־לב. מסולסל היה כקשתו של קופידון, אך גם מתוח, כמו בשעת בליעת הרוק, וכך, עם כל העדינות שבו, שוותה לו גלמיות תקיפה, וזו מצדה הוסיפה נופך של עליצות — תואם מפליא לנעליים שמתוכן עלה־צמח הפסלסל, כמתוך שרשים סבוכים. היה עליהם להידבר בעסק כלשהו, וכשקמו ללכת נשנה אותו חיוך וכפ־ידה שהתה בידו אולי מעט יותר מבשעת קבלת פניו. רשמים אלה, שבעיר אין להם שום משמעות, כאן בתוך הבדידות גרמו וזעזעו, משל היה אילן מנענע בדיו באורח שאין לתרצו במשב־רוח או בצפור שעפה־פרחה לה אותה שעה.

כעבור זמן קצר היה לאהובה של אשת־איכרים; אותו שינוי שחל בו העסיקו הרבה, כי בלי ספק לא בעטיו נפל דבר אלא בו. כשבא אצלה בשניה ישבה גריג'ה לידו בלי שהיות, וכשהניח ידו בחיקה כדי לבחון עד היכן רשאי הוא להרחיק, ואמר לה, „את היפה בכולן“, לא מיחתה ואף הניחה ידה על ידו, ובכך היו מיעדים זה לזו. כמטביע חותם אף יסף ונישק לה ושפתיה מיצמצו, כשפתיים הניתקות ברוויה מקנקן שאליו נצמדו בלהיטות. בתחילה אף נבהל מעט מפשטות גסה זו ולא התרעם כלל כשדחתה את הפצרותיו הנוספות; לא ידע טעמו של דבר, שכן לא הבין ולא־כלום בנימוסים ובסכנות שבכאן, אך נעתר מתוך סקרנות להבטחותיה לפעם אחרת. ליד השחת, אמרה גריג'ה, וכאשר עמד בפתח ונפטר ממנה לשלום הוסיפה „לתראות מהירה“ וחייכה אליו.

עוד בדרכו הביתה נתמלא אושר על מה שהתרחש; משל למשקה חם שפעולתו מורגשת לפתע באיחור זמן. הרעיון של הפגישה בדיר השחת שימחו כתעלול־ילדים — פותחים שער ברול כבד, גוררים אותו עד היסגרו, וככל שהוא טובב על

ציריו כך החשיכה גוברת והולכת ולבסוף משתופפים על קרקעיתה של אפלה חומה הניצבת כנד. זכר את הנשיקות, שמע את מיצמוץ שפתיה, כביכול הקיפו את ראשו טבעת קסמים. צייר בדמיונו את העתיד לבוא ושוב ראה לנגד עיניו את מנהגי האכילה של האיכרים; מתון-מתון הם לועסים, שפתיהם משקשקות, כל נגיסה נכבדה היא בעיניהם, כך דרכם לרקוד, פסיעה-פסיעה, ומסתבר שכך הם נוהגים גם בשאר דברים; רגליו קפאו מהתרגשות לנוכח דימויים אלה, משל כבר שתולות נעליו מעט בקרקע. הנשים עוצמות עיניהן ופניהן קופאות, מסכת-מגן, לבל יפריעו איש בסקרנותו; בקושי תוצאנה גניחה מפיהן, דמויות כחיפושיות המעמידות פני מת, הן מרכזות את כל תשומת-לבן במתרחש בתוכן. וכך היה; גריג'ה גיבבה בקצה סוליתה את מעט השחת שנותרה עוד מאותו חורף וחייכה בפעם האחרונה, בטרם תתכופף אל שפת שמלניתה, כגברת המתקינה את הבירית שנוזחה.

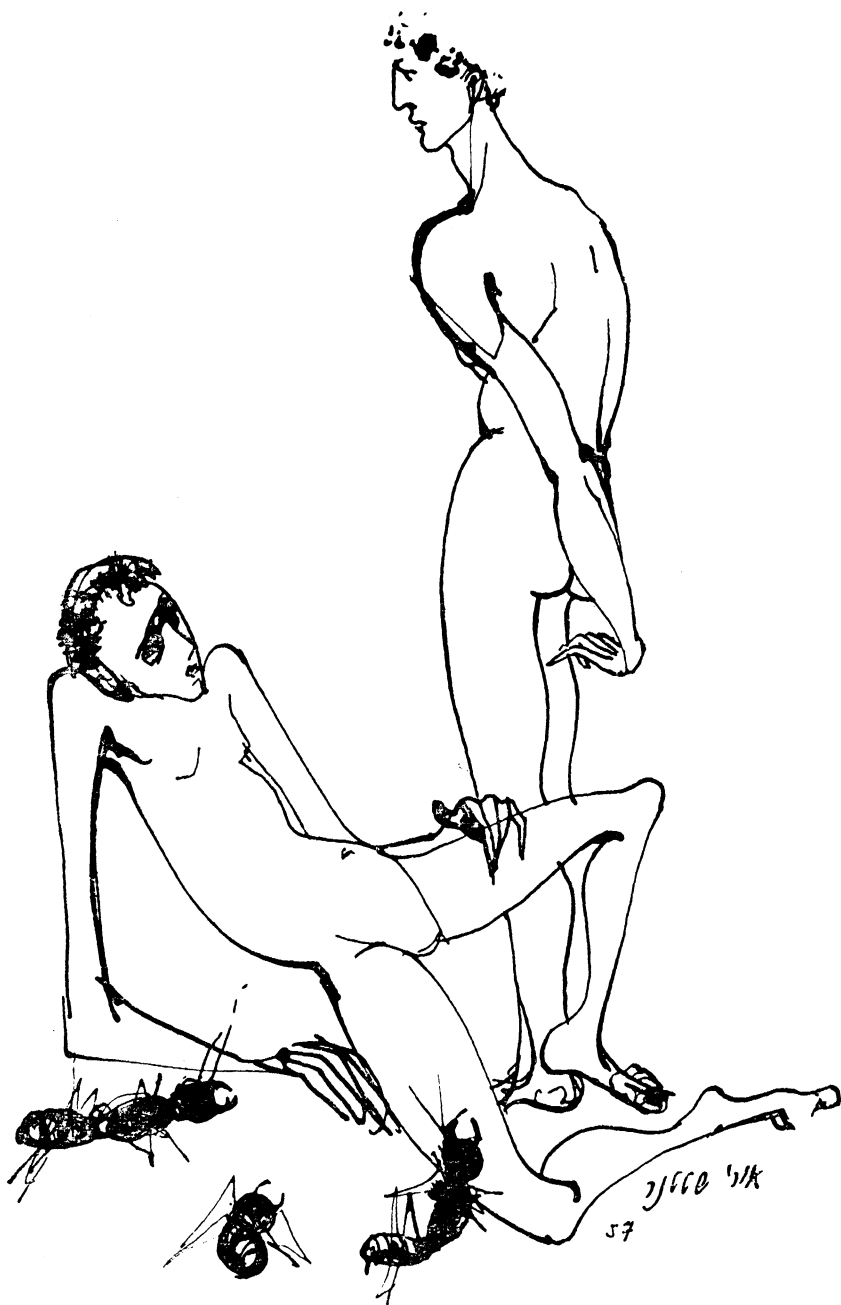
פשוטים היו הדברים ובאותה מידה גם מכושפים, בדומה לסוסים, לפרות ולחזיר המת. ובהיותם מאחרי הקורות, ובהוץ נשמע דידי נעליים כבדות על גבי המרצפת, מתקרבות וחולפות עד שנדם קולן, היה דמו מכה בו עד צוואר, אולם גריג'ה דומה שכבר בצעד השלישי ניחשה אם לכאן מכוונות הנעליים ואם לא. ואיזה מלות-קסם היו לה. האוף היתה אומרת במקום האף, ושונק במקום רגל. „יכול הרבה“, היתה אומרת בהערצה, ו„רוצה הייתי ליכנס קצת במיטה“, היתה ממלמלת בעיניים נעצמות. כשאיים עליה באחד הימים שלא יבוא עוד אליה, אמרה תוך צחוק: „אצלצל אצלו!“ וכאן חש בערבוביה של חרדה ואושר, דבר שכפי הנראה לא נעלם ממנה, כי על כן שאלה: „הוא מתחרט, הרבה מתחרט!“ דומות היו אמירות אלו לדגמים שעל הסינרים והשביסים או לאמרות שבשפת הגרב, מותאמות מעט להווה מעצם ריחוקם של הנדודים, ועם זאת היו אלה אורחים מסתוריים. פיה היה שופע אמירות מעין אלו, וכשהיה מנשקו לא ידע מעולם אם אותה הוא אוהב או שמא נעשה לו נס וגריג'ה אינה אלא חלק של אותה שליחות המקשרתו אל אהובתו לעולמי-עד. ואכן אמרה לו גריג'ה באחד הימים: „הוא לחשוב על דבר אחר לגמרי, אני רואה בו“, וכשניסה להתחמק, רק הוסיפה: „אה, זה עוד skuss אחד.“ הוא שאלה לפירוש המלה אך היא לא נתנה לו הסבר, והרבה היה עליו להרהר ולחקרה עד שהעלה שהמלה גזורה אולי מ־excuse (התנצלות), כי לפני מאתיים שנה התגוררו כאן צוערי-מכרות צרפתים. אך אפשר היה הדבר מוזר עוד יותר. יכול אדם לחוש או לא לחוש בדברים אלה בכל עצמתם. אם בעל-עקרונות הוא הרי אין זה לגביו אלא דבר-לצון אסתטי שאפשר להשלים אתו. אם אין לו עקרונות, או שנתרופפו הללו מעט, כמו במקרהו של הזמו בשעת נדודיו, עשויות תופעות-חיים אלו להשתלט על מה שהופקר בלא בעלים. אולם הן לא עיצבו בו „אני“ חדש שמפוח הרגשת אושר ישאף להשגים וישתרש בקרקע; הן רק שכנו בחלל גופו כמין כתמים צבעוניים שאינם מצטרפים יחד. אייכה חש הזמו כי מותו קרוב, ורק לא נתחוויר לו איך ומתי יבוא. חייו הקודמים פקע כוחם; משל לפרפר הנחלש והולך עם קרוב הסתיו.

עתים סח את הדבר לגריג'ה; דרך מיוחדת היתה לה לשאול: מתוך יראת־כבוד גמורה, כאילו סוד הופקד עמה, ובחוסר כל פניה, דומה היה כי ישר הדבר בעיניה שמאחרי הרריה שוכנים אנשים אהובים עליו יותר ממנה, שבכל נפשו הוא אוהבם. ואהבה זו לא התרופפה בו, אדרבה, היא גברה והתחדשה; היא לא החוירה, אלא ככל שהעמיקו ג'ניה כן נתמעט כוחה להביאו לידי מעשה או להניאו ממעשה. כוֹבֵדָה ניטל ממנה והיא נשתחררה מדברים שבארציות, באותה דרך מופלאה הידועה רק למי שהגיעה שעתו לסכם את חייו והוא רשאי לצפות למוות; עם שבריא היה מקודם, הנה עתה כמו נזדקף כולו, משל לפיסח שבבת־ראש השליך קביו והריחו מהלך.

עם עונת קציר השחת הגיע הדבר לשיאו. פלו קציר השחת וייבושה ולא נותר עוד אלא לאגדה ולשאתה במעלה האפרים. הומו ניצב על רמה סמוכה, מרוחקת משם ונישאת כבתנופת המטוטלת, והתבונן. לבדה עומדת הריבה באפר, אין איש עמה — בובונת מנומרת תחת פעמון־הזכוכית הכביר של הרקיע — והיא מסתייעת בכל עצה ותחבולה כדי לצרור חבילת־ענק. היא תוקעת ברכיה לתוכה ובשתי זרועותיה תמשוך את השחת אל גופה. שוכבת, מראה חושני בתכלית, בטנה על הצרור וידיה משתפלות ומגפפות אותו. מתגוללת על צדה ומושיטה יד אחת בלבד, ככל שהיא מגעת. זוחלת ועולה, על ברפה האחת או על ברכיה השתיים. הומו מבחין כי יש כאן משהו מטבעה של אותה חיפושית, „עושת הגלולות“. לבסוף היא תוחבת את כל גופה אל מתחת לחבילה הצרורה ומזדקפת עמה אט־אט. הצרור גדול בהרבה מאותו אישון ססגוני ודק־גו הנושא — או שמא היתה זו גריג'ה?

כשהיה הומו יוצא לבקשה למעלה ועובר לאורך גדישי השחת, שנערכו בידי האיפרות בטור ארוך על גבי מדרגה מישורית שבמורד, נח'ת היו מיגיעתן; כמעט שלא היה יודע נפשו, שפן שוכבות היו על גדישיהן כפסליו של מיכל אנג'לו בקאפלה־מדיצ'י שבפירנצה, ראשן נסמך על יד אחת וגוון כמו שרוע בשלוח של זרימה. כשהיו מסיחות עמו וצריכות לירוק, היו עושות זאת דרך־אמנות; תולשות קמצוץ שחת בשלוש אצבעות, יורקות לתוך השקערורית וחוזרות וסותמות בשחת; עשוי היה הדבר לעורר בכ גיחוך; אלא שאם היית כאחד מהם, כהאמו זה שיצא לבקש אחר גריג'ה, עלול היית להיבהל למראה הדרת־כבוד גסה זו שאינה נטולה הכרת־ערך. בנדיר היה מוצא בתוכן את גריג'ה, וכשהיה מוצאה סוף־סוף, שפופה בשדה של תפוחי־אדמה, היתה מקבלת פניו בפרץ צחוק. הוא ידע שאין לה אלא שתי שמלניות לגופה, ואותה אדמה פריכה שהיתה ניגרת בין אצבעותיה הדקות, המחוספסות, אף נגעה בגווה. אך דימוי זה שוב לא נראה לו יוצא־דופן, כי, ראה־זה־פלא, מגע האדמה שוב לא היה זר לרוחו; ואולי כלל לא בימי קציר השחת פגש בה באותו שדה — כמה נתערבבו כאן החוויות זו בזו.

מלאו גרנות השחת, מבעד לחרכים שבין הקורות זורם אור מכסיף. השחת שופעת אור ירקרק, לרגלי השער שטוחה אימרה זהובה. ריח חמצמץ לה לשחת. כריחם של

אורי שטטנר : רישום

משקאות הכושים, עיסת פירות ורוקם של בני־אדם. די היה לך שתזכור כי בתוך פראים אתה חי, ומיד יתקפך שיכרון בחומו של החלל הצר והדחוס כליכולו שחת תוססת.

בכל המצבים תשאך השחת. אתה עומד בה עד שוקיך, ועמידתך רפופה וכבולה כאחת. אתה שוכב בתוכה כבידו של אֵל, רצון עולה בך להתגלגל ביד האל ככלבלב או כחורזיר זה. שוכב אתה באלכסון, כמעט במאונך, בדומה לקדוש העולה השמיימה על כף עב ירוקה.

ימי כלולות ועליית־נשמה היו הימים ההם.

אבל פעם אחת הצהירה גריג'ה: „אי־אפשר להמשיך”. לא עלה בידו להניעה לתת טעם לדבריה. פיה המחודד והקמט הזעיר היורד בין עיניה, שדרך־כלל היה נקמט מתוך מאמץ לפתור את שאלת מקום פגישתם הבא, היו עתה אותות לסערה ממשמש־ובאה. האם היו מרננים אחריהם? הדודות, שאולי הבחינו בדבר־מה, פניהן תמיד היו מאירות כאילו ניהנו ממראה עיניהן. מפי גריג'ה לא יכולת להוציא דבר. היא תירצה תירוצים, התחמקה מפגישה; אך את מוצא־פיה היתה שומרת כאיכר חשדן.

יום אחד נתקל הומו באות מבשר־רע. מוקיו נתרופפו, הוא נעצר ליד גדר על מנת לחתלם שוב, והנה עברה שם איכרית אחת ופנתה אליו במאור־פנים: „יניח להם לגרביים למטה, הרי עוד מעט יהיה לילה”. בסמוך לחצרה של גריג'ה היה הדבר. כאשר סיפר על כך לגריג'ה, העמידה פנים של יוהרה ואמרה: „לשיחת הבריות ולשטף הנחל צריך להניח”; אלא שבלעה רוקה ודעתה היתה פזורה עליה. לפתע עלתה בזכרונו איכרית מזורה, גולגלתה כשל בת אצטקים, שהיתה יושבת תמיד בפתח ביתה, שערה השחור סתור וגולש על כתפיה וסביבה שלושה ילדים בריאים ושמני־לחיים. גריג'ה והוא היו חולפים על פניה מדי יום מבלי שים לב אליה; היתה זו האיפרה היחידה שלא היתה מודעת לו, ומוזר שמעולם גם לא שאל על אודותיה, אף־על־פי שמראה היה מעורר את תשומת־לבו; כביכול היו רשמי חיייהם הבריאים של ילדיה והחיים המופרעים שבפניה מבטלים אלה את אלה. עתה עלתה בו לפתע ההרגשה הוודאית שרק היא יכלה להיות עילת הדאגה. הוא שאל מי היא, אבל גריג'ה משכה בכתפיה בתרעומת והטיחה: „זאת אינה יודעת מה היא סחה! מלה פה, מלה מעבר להרים!” ובחטיפה העבירה ידה נוכח מצחה, כאילו חייבת היא לבטל עדותה של אשה זו ללא דיחוי.

כיון שעמדה גריג'ה בסירובה לסור שוב אל אחת מגרנות השחת שבפפר, הציע לה הומו שתעפיל עמו בהרים. היא סירבה, וכאשר נענתה לו לבסוף אמרה בהטעמה, שלאחר־מכן נראתה לו להומו דר־משמעית. „טוב, אם באמת מוכרחים ללכת מפה”. בוקר נאה שוב נפרש על הכל; באפס־מרחק השתרע ים העננים והאדם. גריג'ה התחמקה בפתח מכל ביקתה ובשדה הפתוח גילתה דאגה מפני עיניים בולשות, אף שעד כאן היתה מצוינת בהתעלמות מלבבת מדאגה בכל סדרי התיכנון של אסטרטגית האהבה שלה. סבלנותו פקעה והוא זכר שעתה־זה עברו ליד ניקבה

עתיקה, שאף אנשיו שלו התיאשו חי־שמהר מהפעילה. הוא דחק את גריג'ה פנימה. משהחזיר ראשו בפעם האחרונה ראה שלג על אחת הפסגות, מתחתיה מזהיבות בשמש חלקת־שדה קטנה ושבלים מאולמות, ולמעלה משתיהן חופף רקיע כחול־לבן. ושוב העירה גריג'ה הערה שהיתה בה נימה של קינטור; היא הבחינה במבטו ואמרה ברוך: „את הפחול של השמיים מוטב שנשאיר שם למעלה, כדי שיישאר יפה“; הוא לא הספיק לשאול אותה לכוונת דבריה, שפן עתה היו מגששים דרכם בזהירות באפלה המתעבה והולכת. גריג'ה הלכה בראש, ומשנתרחבה הניקבה לאחר שעה קלה כדי קיטון זעיר, נעצרו והתחבקו. הקרקע שמתחת לרגליהם נראתה להם יבשה למדי, והם השתרעו בלא שיחוש הזמו צורך לבדקה תחילה לאור הגפרור, כמחויב על פי הציביליזציה. שוב היתה גריג'ה מחלחלת בו כאדמה רפה ופריכה, באפלה הרגיש איך היא מתקשה וקופאת מהנאה; לאחר־מכן שכבו זה ליד זה, ובלא שיחושו צורך בשיחה הביטו לעבר הריבוע הזעיר במרחק, שמעברו קרן אור־היום בלבנוניתו. אז חזר וצף בהזמו זכר עלייתם לכאן, הנה נגשו מאחרי הכפר, אחר היו מטפסים, פונים לאחור ומטפסים שוב, הוא ראה את גרביה הכחולות עד לאימרה הכתומה שמתחת לברך, את הילוכה המתערסל על נעליה המצחיקות, ראה את הנוף על חלקת השדה הזהוב, ובאחת הבחין באורו של המבוא בדמות בעלה. מעולם לא הירהר באיש זה, שהיה משמש בעבודות; עתה הבחין בפרצוף של גנב־ציד בעל עיני צייד אפילות, ערמומיות, ופתע עלה בזכרונו אותו מקרה יחיד בו שמע את קול דיבורו; היה זה לאחר שחדר בוחילה לתוך אחת הנקבות, דבר שאיש זולתו לא העז לעשותו, וכך היו דבריו: „אֵיִתי נכנס מצרה אחת לשניה; לבוא בחזרה קשה כהוגן“. הזמו מיהר לאחוז באקדחו, אך אותו רגע נעלם בעלה של לְנֵה מאריה לְנֵצִי והחשכה מעברים היתה מעובה כחומה. הוא גישש דרכו אל היציאה, גריג'ה נתלתה בבגדיו. אבל מיד נתחוויר לו שכוחו לא יעמוד לו לטלטל את הסלע הכבד שנגול אל הפתח; עתה גם ידע מה טעם הניח להם הבעל שעה ארוכה כל־כך, הוא עצמו היה זקוק לכך כדי לטכס עצו ולהביא בול־עץ שישמש לו מנוף.

גריג'ה רבצה על ברכיה לפני האבן והתחננה והשתוללה; לזרא ולשווא היה הדבר. היא נשבעה שמעולם לא עשתה דבר שאינו מהוגן ולעולם לא תוסיף לעשות דבר שאינו מהוגן, אחר צווחה כחזיר והטיחה עצמה בבלי דעת בסלע, כסוס מבחל. הזמו הרגיש לבסוף כי כך סדרו של טבע, אלא שהוא, כאדם משכיל, לא הועיל בתחילה ולא־כלום כנגד אי־האמונה שבו שאמנם נעשה הדבר שאין להשיבו. הוא נשען אל הקיר, ידיו בכיסיו, והאזין לגריג'ה. לאחר־מכן הכיר בגורלו; כבתוך חלום חש בו עוד הפעם כשהוא יורד עליו, לימים, לשבועות ולחדשים, בדומה לשקיעה בתוך שינה העתידה להימשך ולהימשך. הניח זרועו ברוך על גריג'ה ומשכה פנימה. שכב על־ידיה והיה מצפה לדבר־מה. לפנים היה סבור כי בכלא מעין זה שאין מנוס ממנו תהיה האהבה חריפה כנשיכות, אולם הוא לא הרזה כלל בגריג'ה. היא נשמטה ממנו, או הוא ממנה, אף כי עדיין חש במגע גופה; חייו

עצמם נשמטו ממנו עד כדי כך, שאם גם ידע עדיין על קיומם הנה שוב לא יכול להניח ידו עליהם. הם לא זעו ולא געו, משך שעות, אפשר נקפו ימים ולילות, רעב וצמא היו מאחריהם, ככברת־דרך שעברו בה, כוחם רפה והלך, הם נעשו קלילים ומסוגרים יותר ויותר. מרחבי ים דמדמו ואיים קטנים הקיצו. והנה באחד מרגעי ההתעוררות הקצרים הללו כמו הופה בסנוורים. גריג'ה נעלמה; ידיעה ודאית היתה בו שהדבר לא אירע אלא עתה. הוא חייך; לא אמרה לו מאומה על המוצא; רצתה להניחו כאן כראיה לבעלה...! הוא נשען על מרפקיו והביט סביבו; עינו הבחינה בהבהוב קלוש, דק. בוחילה קרב והעמיק בניקבה — הם היו מסתמלים תמיד לצד השני — ונתגלה לו סדק צר, שקרוב לודאי שהוא מוליך הצדה, לחופש! גריג'ה דקת־גו היתה, אך אפשר שגם הוא היה מצליח להידחק ולעבור בו בכוח. היה זה מוצא. אך אולי אותו רגע חלוש היה מפדי לשוב אל החיים, אולי לא רצה בכך, או שמא התעלף.

אותה שעה עצמה הורה מוצארט אמאדיאו הופינגוט להפסיק את העבודה, לאחר שנואשו מתוצאות יגיעותיהם ונוכחו לדעת שפעלם לריק.

(מגרמנית: אברהם כרמל)